

Милан Д. Тодоровић¹
Универзитет у Крагујевцу
Филолошко-уметнички факултет
Центар за проучавање језика и књижевности

ВУКОВ СРПСКИ РЈЕЧНИК И 200 ГОДИНА САВРЕМЕНОГ СРПСКОГ ЈЕЗИКА

Књига I

(Зборник радова са XIII међународног научног скупа *Српски језик, књижевност, уметност* одржаног на Филолошко-уметничком факултету у Крагујевцу 26–27. X 2018)²

Тематски зборник радова *Вуков српски рјечник и 200 година савременог српског језика (Књига 1)* произашао је из научног скупа *Српски језик, књижевност, уметност*, одржаног у Крагујевцу 26. и 27. октобра 2018. године у организацији Филолошко-уметничког факултета. Уреднички одбор укључује професоре са Филолошко-уметничког факултета у Крагујевцу, као и професоре са филолошких и филозофских факултета у Београду, Пескари, Лавову, Загребу, Сарајеву, Темишвару, Софији и Никшићу, на челу са проф. др Милошем Ковачевићем и проф. др Јеленом Петковић као одговорним уредницима. У оквиру зборника презентовано је 25 радова из неколико области проучавања језика, укључујући: синтаксу, методику наставе, морфологију, транслатологију, лексикологију, лексикографију, стилистику, социолингвистику и др. Зборник има укупно 348 страна и састоји се од два уводна обраћања уредништва: *Три свеске радова са XIII међународног научног скупа Српски језик, књижевност, уметност* (5)³ и *О лингвистичкој свесци XIII међународног научног скупа Српски језик, књижевност, уметност* (7). Срж зборника чине објављени радови и истраживања која су представљена на горепоменутом научног скупу.

Зборник је започет радом *Укидање амфиболичности координиране којулајивне синтаме сујстийиуцијом везника „И“ везником „А“* (13–24) Милоша М. Ковачевића. Користећи примере из публицистичког стила, у овоме раду анализирају се услови у којима супституентност везника и

1 mico_todorovic@yahoo.com; milan.todorovic@filum.kg.ac.rs

2 Овај приказ је настао у оквиру пројекта *Динамика структуре савременог српског језика* (178014), финансиран од стране министарства Просвете, науке и технолошког развоја.

3 Бројеви у заградама означавају број страница у зборнику.

везником *a* укида амфиболију или двозначност у саставним координираним синтагмама. Циљ рада јесте да се прикаже да употреба везника *и* доводи до амфиболичности у одређеном типу копулативних синтагми, док замена везника *и* везником *a* укида амфиболију, доводећи до тога да посматране синтагме увек упућују на један референт. Други рад јесте коауторски рад Бојане М. Вељовић и Милке В. Николић *Стилистичке доминанције у делу Ужице са вранама Љубомира Симовића: јлајолски облици* (25–38). Циљ овог рада јесте да се испитају синтаксичко-семантичке и стилистичке карактеристике глаголских облика у делу *Ужице са вранама*. Путем анализе глаголских јединица, ауторке су установиле да се за исказивање прошлих радњи користи пет глаголских облика (наративни презент, футур, перфекат, приповедачки потенцијал и аорист), истичући разлике у фреквентности испитаних форми. Додатно, ауторке наглашавају које форме прошлих времена нису заступљене у корпусу. Први рад из тематике методике наставе и дидактике јесте *Модели јросће реченице у уџбеницима срјској као сјраној језика за А ниво* (39–48), ауторке Марије С. Раковић. Рад се бави анализом модела просте реченице на корпусу уџбеника српског као страног језика за А ниво на српском и енглеском језику. Основни циљеви рада јесу испитивање: базичних модела просте реченице, факултативних реченичних чланова и начина на које модели просте реченице утичу на развој комуникативне компетенције. Ауторка врши анализу реченица на нивоу дискурса и појединачних синтаксичких структура. Резултати истраживања указују да су најчешћи факултативни чланови нужних реченичних модела атрибут и прилошке одредбе у форми предлошко-падежне конструкције. Након тога следи рад Веселине В. Ђуркин *Деминутивне и аугментативне ријечи у Вуковом Срјском рјечнику и срјским народним јријовешкама* (49–64). У раду су анализирани деминутивне и аугментативне речи са циљем да се на ексцерпираним примерима прикаже разноврсност и продуктивност творбених средстава коришћених приликом формирања лексема које је Вук у *Срјском рјечнику* означио као деминутиве и аугментативе. Потом, Веселина Ђуркин упоређује статус датих лексичких јединица са статусом које имају у речницима савременог српског језика и њихову учесталост појављивања. Кроз читаву анализу, ауторка истиче функционално-стилистичке и употребне вредности примера који прате посматране лексеме. Рад *Теријоријално маркирани фразеологизми у роману Време кокошки Добрила Ненадића* (65–78) ауторки Тање Ј. Танасковић и Тамаре Н. Лутовац Казновац бави се анализом територијално маркираних фразеолошких јединица. Издвојене фразеологизме ауторке посматрају с обзиром на видове варирања у односу на немаркиране фразеолошке еквиваленте, узимајући додатно у обзир њихову структуру и референцијално значење. Ауторке, такође, пажњу усмеравају и на природу језичког раслојавања, као и на позицију језика писца у датим оквирима.

Следећи рад у зборнику носи назив *Партикуле међушим и обаце између адверзативности и текстуалне кохезије* (79–92), ауторке Росице Н. Стефчеве. У раду се приказује функционисање партикула *међушим* и *обаце* у оквиру парадигме адверзативних конектора и на плану говорне интеракције. Ауторка путем модела интегралног описа језика утврђује да на нивоу текста наведене речи функционишу као везници и модификатори садржајног и комуникативног плана дискурса, при чему се уз моделовање адверзативног односа могу остварити додатне поруке и смисаони односи. Наредни рад је уско повезан са општом тематиком зборника. У питању је истраживање Горице Р. Томић *Лексема језик, р(и)јеч и књија из персијских Вуковој Рјечника и данашњег српској језика* (93–102). С циљем да се испита статус лексема *језик, р(и)јеч* и *књија* од Вука до данас, у раду су путем поређења испитана значења и употребе поменутих лексема, које су претходно проширене и употпуњене помоћу колокацијске методе, из Вуковог *Српској рјечника* с једне стране и *Речника Мајнице српске* и *Речника српској језика* с друге. Резултати указују да је број значења испитиваних лексема у данашњем српском језику у односу на број значења у Вуковом *Рјечнику* очекивано већи, да су иста разрађенија и изнијансиранија, као и да је у случају одређених лексема дошло до промене редоследа значења и класификације појединих као застарелих или народских. Надовезујући се на тематику проучавања рада и дела Вука Караџића, рад Марине В. Кебара *Српске народне њесме Вука С. Караџића у светлу збирке Песме зајадних Словена Александра С. Пушкина* (103–116), испитује Пушкинове преводе наведених песама. Ауторка путем контрастивне и концептуалне анализе одређује и тумачи степене одступања од оригинала или блискости са њим, полазећи од питања да ли су промене које је Пушкин правио у преводима конзистентног, концептуалног или само лингвистичког карактера. Циљ рада јесте раздвајање уметничких стилизација од фолклорних језичко-стилских карактеристика, уз истовремену интеракцију са особеностима руске народне поезије. Рад *Српски као језик окружења и образовања за миранше и азиланше* (117–126) Јулијане Ј. Вучо и Јелене М. Филиповић комбинује аспекте социолингвистике са глотодидактиком. Ауторке представљају своје резултате у оквирима пројекта „Подршка формалном образовном систему Србије у одговору на избегличку кризу”. Оне износе детаље Оквира програма језичке подршке који је намењен деци предшколског и школског узраста и одраслих лица која имају потребу да стекну основну комуникативну компетенцију из српског језика. У раду се дефинишу концепцијске теоријско-методолошке основе Оквира, укључујући његове циљеве, структуру и језичке садржаје, као и основне смернице за обуку предавача. Наредни рад је, такође, коауторски. Ивана Ј. Вучина Симовић и Ана С. Јовановић путем свог рада *Причаћу вам причу о жаби: особености отварања децје нарације на српском језику* (127–140), испитују начине на које деца приступају наративном задатку. На основу сликовнице Мерсера Мајера, *Жабо, где си?* ауторке

истражују начине на које деца започињу приповедање на српском језику. Испитивању се приступа из развојне перспективе путем анализе наративних функција као што су апстракт, оријентација и евалуација. Главни циљ јесте да се омогући увид у поједине елементе наративне структуре и језичка средства које деца користе приликом креирања кохерентних наратива.

Рад Предрага Ј. Мутавцића и Драгане П. Ткалац *Историјски значај појаве првих речника савременој српској и ћрчкој језика (Вук Караџић и Адамантиос Кораис) (141–156)* путем историјске перспективе проучава два значајна једнојезична речника. Аутори наглашавају да ови речници превазилазе своју првобитну намену и представљају сведоке (или прегледе) лексичког стања у сваком језику. Аутори, такође, представљају на које начине су се приступи Караџића и Адамантиоса у изради речника разликовали. Стога њихов рад приказује у најширим цртама њихов лексикографски рад и указује на најважније концепцијске и идеолошке погледе којима су се руководили приликом састављања речника. Рад *Српски рјечник (1818) и Nowy słownik kieszonkowy polsko-niemiecko-francuzki (1805) (157–168)* Жељка Д. Степановића бави се приказивањем Вуковог *Српског рјечника* у контексту пољске лексикографије с почетка XIX века. Након кратког прегледа историје пољске лексикографије, аутор се осврће на везе Вука Караџића са пољским филолозима и лексикографима. Централни део рада заузима анализа лексикографске обраде и поређење структура лексике у *Српском рјечнику* и пољском речнику *Nowy słownik kieszonkowy polsko-niemiecko-francuzki*. Дејан М. Каравесовић у свом раду *Енглеске пројресивне конструиције насјрам српских имперфективних прејикаћа (169–182)* испитује опсег подударности између ових структура. Наведене појаве представљају централне елементе категорије глаголског аспекта, стога истраживање има за циљ да се разматрањем аспекатских обележја додатно осветли њихова синтаксичко-семантичка природа, као и да се представе импликације које резултати истраживања могу имати у настави страних језика и превођењу. Аутор посредством испитивања закључује да се и поред бројних значењских поклапања, категорије прогресивности у енглеском и имперфективности у српском језику не могу у целости поистовећивати. Рад Гордане Д. Димковић Телебаковић који носи назив *Семантичко-морфолошка преводна метода у анализи српској и енглеској језика у конјакћу (183–194)* има за циљ да размотри значења 78 сложених енглеских лексема у употреби у различитим видовима саобраћаја и да се представе прецизни преводи тих лексема на српски језик. Конкретно, ауторка у овом раду анализира 25 енглеских термина који у свом саставу имају од два до осам елемената. Уз помоћ семантичко-морфолошке преводне методе може се доћи до адекватних преводних еквивалената. У раду је установљено 16 преводних образаца који јасно приказују број конституената у обама језицима и редослед превођења саставница у енглеским сложеним лексичким јединицама. Рад *Модели афирмативне лексичко-синтаксичке*

суперлативности у српском и енглеском језику (195–212) ауторке Јелене М. Јосијевић представља један у низу радова који као свој фокус имају компарацију елемената из српског и енглеског језика. Након прегледа досадашње литературе о моделима перифрастичке суперлативности у двама језицима, из корпусног материјала (коришћени корпуси: *Corpus of Contemporary American English* и *Корпус савременој српској језика*) изоловани су и дефинисани структурни обрасци који до сада нису били забележени. Овим поступком ауторка проширује репертоар описаних модела перифрастичког суперлатива у двама језицима. Такође, ауторка указује на сличности и разлике које су уочене у двама језицима.

Надовезујући се на компаративну анализу српског и енглеског језика, рад Милице С. Баћић *Контрастивна анализа жанра онлајн похвале издавача на српском и енглеском језику* (213–226) има циљ да испита сличности и разлике у реторичкој структури и језичким конвенцијама онлајн похвале као хибридног жанра. Путем метода квантитативне и квалитативне анализе ауторка утврђује да похвале, иако имају исту комуникативну сврху, испољавају међујезичке варијације у броју, учесталости употребе и распореду појединачних обавезних и опционих елемената схематске организације текста. У раду се закључује да је у српској похвали фокус првенствено на успостављању (ин)директне комуникације са потенцијалним читаоцем, док је у енглеској похвали фокус на формалним критеријумима вредновања самог дела. Следећи контрастивни рад јесте *Контрастивна анализа именичких сложеница у Вуковом Српском рјечнику и Џонсоновом Речнику енглеској језика* (227–236) Еме Н. Живковић. Предмет рада је контрастивна анализа именичких сложеница у савременом српском и енглеском језику. Корпус чине сложенице ексцерпирани из два поменути речника. Рад настоји да утврди фреквенцију сложеница у обама језицима како би се потврдили наводи у литератури да је ова језичка појава присутнија у енглеском него у српском. Поред тога, рад се осврће и на проблем прецизног одређења шта треба сматрати именичким сложеницама у овим двама језицима, пошто не постоје поклапања у њиховом дефинисању и класификацији. Резултати истраживања показују да постоје разлике у вези са одређеним творбеним обрасцима и семантичким структурама сложеница у ова два језика. Рад Милана Д. Тодоровића и Јелене М. Павловић *Семантички и комуникативни превод „Алисе у земљи чуда“: узроци, интениције и карактеристике два различита превода* (237–248) фокусира се на поређење два превода класика енглеске књижевности за децу „*Alice’s Adventures in Wonderland*”. Циљ рада је сагледавање различитих техника превођења путем методологије коју је разрадио Питер Њумарк. Превод Станислава Винавера се посматра као комуникативни, док се превод Јасминке Рибар Стојиљковић може сагледати као семантички. Аутори истичу разлике у текстовима, које се тичу културолошких кодова и доминантних преводилачких пракси, посебно обраћајући пажњу на одступања која су преводиоци начинили у односу на оригинални текст. Наредни рад

као свој фокус има методiku наставе страних језика. У питању је рад Данице М. Јеротијевић Тишма *Реверзибилна интерференција на примеру времена насипућа звучности код српских ученика енглеског језика као страног* (249–264). Рад испитује фонетски параметар времена наступа звучности безвучних пловива у међујезичком фонолошком систему код српских ученика енглеског језика. Овим путем ауторка испитује да ли и на који начин фонетске карактеристике страног језика утичу на реализацију пловива у матерњем језику, односно, постоји ли обрнути језички трансфер из J2 у J1. Истраживање је спроведено уз помоћ два задатка: снимањем продукције листе речи на српском и енглеском, као и продукције везаног говора. У складу са анализом добијеног корпуса, ауторка испитанике класификује у пет група, од којих се у три јавља реверзибилна интерференција у различитим облицима. Рад Нине Ж. Манојловић и Иване З. Митић *Време као производ у српском и енглеском језику* (265–278) се враћа компаративној природи већине истраживања из овог зборника. Рад путем проучавања концептуалне метафоре ВРЕМЕ ЈЕ ПРОИЗВОД реализује два циља. Првобитни циљ рада јесте испитивање уланчавања значења надређене појмовне метафоре и њихово груписање у концептуалне метафоре нижег реда (ГРАЂЕВИНА, ОДЕВНИ ПРЕДМЕТ и сл.). Секундарни циљ јесте истраживање везе између синтаксичких средстава која доприносе уланчавању метафора и начина структурирања метафора нижег реда у двама несродним језицима. Семантичком и синтаксичком анализом примера из корпуса утврђено је да постоји висок степен сличности када је у питању изворни домен РОБА и циљни домен ВРЕМЕ у посматраним језицима.

Зборник се наставља радом Валентине В. Будинчић *Епоними као врста јогајмљеница у српском страном дискурсу* (279–292). Путем проучавања епонима као термина у спортском регистру, ауторка жели да кроз призму енглеског као лингва франке укаже на одређене специфичности овог феномена. Анализа је смештена у контекст теорије језика у контакту. Анализирајући одабрани корпус ауторка закључује да бројни епоними немају стандардизоване преводне еквиваленте у српском језику, те је због бројних специфичности које одликују адаптацију личних имена потребно посветити пажњу у процесу стандардизације. Рад *Копулативне тематичке фраземе у немачком и српском језику* (293–314) јесте резултат коауторског истраживања Данице Б. Недељковић и Николе Д. Вујичића. Рад представља контрастивно лингвистичко истраживање које за предмет има опис специфичних геминатних фразема, прецизније копулативних фразема структуре X и Y одн. X и Y. Циљ рада је да се са морфолошког, синтаксичког и лексиколошког аспекта прецизно опишу фраземе, укаже на сличности и разлике у оба језицима, и да се понуди предлог класификовања датих фразема у српском језику. Следећи рад је „... Ја кад причам српски са мамом, ја кад ја не све на српски кажем...” – *траматичке интерференције у говору Срба у Немачкој* (315–324) ауторке Јулијане Вулетић. Ауторка предста-

вља један сегмент трогодишњег истраживања и анализе процеса замене језика у српској заједници у Немачкој, фокусирајући се на утицај немачког језика на српски језик у домену граматичких трансференција и граматичких промена у српском језику код миграната под утицајем непосредног контакта са немачким језиком. У раду се обрађују промене у негацији и реду речи у српској реченици, које су проузроковане контактом са немачким језиком. Наредни рад Верана Ј. Станојевића се фокусира на проучавање српских и француских глаголских времена. Рад *Неке дискурзивне одлике српских и француских глаголских времена* (325–336) има за циљ да испита потенцијал временских глаголских облика у француском и у српском језику. Секундарно, испитивањем се означавају различите временске релације у дискурсу, као и различите принуде (семантичке и прагматичке природе) које такве релације намећу. Применом дескриптивне и контрастивно-лингвистичке методе посебан фокус у испитивању релација се ставља на дискурзивне релације издвојене у оквиру Сегментоване теорије дискурса. Последњи рад у зборнику носи назив *Субјунктив у роману Трајалац за златом Жан-Мари Гислав Ле Клезиоа и његови преводни еквиваленти* (337–346). Ауторка рада, Јелена Р. Китановић, има за циљ да разјасни употребе и специфичности субјунктива. Користећи поменуто дело као корпус, рад се концентрише на анализу субјунктива у зависносложеним реченицама. Субјунктив је као глаголски начин најчешћи у прилошким и комплетивним реченицама. Ауторка наглашава да српски језик не познаје субјунктив као глаголски начин и стога је неопходно контрастивном и дескриптивном методом представити његове могуће преводне еквиваленте и показати у каквој су релацији.

Закључно се може рећи да овај зборник својом интердисциплинарношћу, опсегом радова, озбиљношћу теоријских анализа и разноврсношћу актуелних питања, читаоцима и колегама истраживачима може да пружи увид и потпору за даља истраживања из лингвистике. Додатно, путем многих радова који се фокусирају на рад и дело чувеног реформатора српског језика – Вука Стефановића Караџића, зборник служи као омаж и величање његовог рада и дела.

Примљен 17. маја 2020.

Прихваћен за штампу јуна 2020.